

שיחת מרן הגאון רבי אברהם אלקנה כהנא שפירא

עריכה: בנימין יעקב רקובר

'תורה לשמה' - בגיל הנעורים

הגמרא¹ מספרת, שבשעה שרב ששת היה מסיים את השיעור החדשי שלו, הוא היה מכיר טובה לעצמו, ונוהג לומר: שמחי נפשי, שמחי נפשי, בשבילך קריתי, בשבילך שניתי - בשביל עצמו, בשביל הנפש שלו. והגמרא שואלת: האם אמנם לימוד התורה הוא בשביל הנפש שלו? הרי רבי אלעזר לימדנו, שאילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, ואם כן בשעה שאדם לומד תורה, הרי הוא מחזיק את כל העולם. ולא רק את כל העולם, אלא את כל העולמות! אני לא יודע אם אתם ערים למושג: 'כל העולמות'. 'כל העולמות' זהו מושג בחסידות. וחייבים לדעת, שמי שלומד תורה, מחזיק לא רק את כל העולם, אלא את כל העולמות. ואם כן אין זה מובן מדוע רב ששת מדבר רק על עצמו, על הנפש שלו? והגמרא עונה, שיש הבדל בין סוגי הלומדים. זה נכון, שכל היהודים הנכבדים, כל הרבנים, לומדים תורה כדי להחזיק את העולמות, אבל אדם צעיר, צורבא מרבנן, לומד בשביל עצמו. הוא מגדל את עצמו, את הנפש שלו. וזה נקרא תורה לשמה. אם אדם צעיר לומד על מנת שהוא יהיה תלמיד חכם, זה נקרא: תורה לשמה. זהו הלשמה! אין זה כמו אדם שלומד תורה על מנת להקרא רב, שזה מוגדר כ'לא לשמה', אלא ה'לשמה' הוא, שאדם צעיר בונה את עצמו. וזה לא אגדתא, אלא זוהי הלכה! צורבא מרבנן צריך ללמוד בשביל עצמו. הוא צריך להיות גדול בתורה, להיות תלמיד חכם, וזו צריכה להיות הכוונה! הכוונה שצריכה להיות היא להפך לתלמיד חכם. זוהי הכוונה האמיתית. זוהי התורה לשמה!

אדם צעיר צריך לעזוב את ה'שמים והארץ', ולדאוג לעצמו! בברכת הזימון אנו אומרים "ובטובו חיינו". והגמרא בברכות² מדגישה, שאין לומר 'ומטובו', שכן רק בשעה שאדם מבקש מהקב"ה בקשה, עליו למעט בבקשתו. והיא שואלת, הרי גם לגבי בקשה מצינו שכתוב "הרחב פיך ואמלאהו"³, ואם כן גם בשעה שאדם מבקש מהקב"ה בקשה, צריך שיהיה לו תיאבון גדול לבקש את כל תאוותו. ועונה הגמרא, שמה שכתוב 'הרחב פיך' - תיאבון גדול - זה נאמר לגבי דברי תורה. על אוכל, גם אם אדם אוכל מעט, הוא צריך להסתפק בכך, אבל על רוחניות, על דברי תורה - הרחב פיך ואמלאהו!⁴

אז זהו מה שאומרת הגמרא: מעיקרא, צורבא מרבנן צריך לדאוג לעצמו. לכן אני מונע מתלמידים צעירים הרבה דברים. הם פטורים מהפגנות, ופטורים מדברים רבים⁵. צורבא מרבנן צריך לדאוג לעצמו. את זה אמרו וידעו רבותינו, כל הרבס והאדמורי"ם הצדיקים, שאנחנו, הצעירים, צריכים ללמוד הרבה לעצמנו. לכן חשוב כל כך בגיל הזה, שבו אדם לומד תורה וקונה

1. פסחים דף סח ע"ב.

2. ברכות דף נ ע"א.

3. תהלים פא, יא.

4. וראה עוד בספר ביאורי חסידות (מכון אור הגנוז, קרית בעלזא), שמות, פרשת פקודי, עמ' 20-21.

5. "בחורים ההולכים ללמוד תורה פטורים מכל המצות כל זמן שהם בבית רבם" וכו' (שו"ת מהר"ח אור זרוע, סימן קפג, וראה בספר פסקי תשובה, לר' אברהם פיעטרקאווסקי, סימן רסב [חלק ג עמוד 23 במהדורת פיעטרקוב תרצ"ז, ועמוד קעז במהדורת ירושלים תשס"א] שהרחיב לבאר את דבריו); "פעם נשאל החזון איש על ידי בני תורה האם צריכים הם ללכת לברית מילה יען שבעל הברית הזמינם לבא. הגיב החזון"א ואמר 'לבחור ישיבה אין שום מצוות מלבד מצוות לימוד התורה ואיסור לשון הרע'" (ברית אפרים, לר' אפרים הכט, מאמר מרדכי ואסתר, מילה באגדה, אות קצה, עמוד שכ, מהדורת בני ברק תשס"ג). וראה בדברי הנצי"ב בהעמק דבר לשמות לג, יא, ועיין עוד בהרחב דבר לבמדבר כא, כ. וראה עוד בדברים המובאים בשם מרן ראש הישיבה בספר 'האשה וחינוכה' (בעריכת בן ציון רוזנפלד) עמוד 50 (מהדורת כפר סבא תש"מ).

תורה, לדאוג שיקנה כמה שיותר תורה.

לימוד בחברותא וביחידות

שאלה: מה בנוגע לעזרה לחברותות? הרי הרב אמר שאני צריך לדאוג לעצמי.

תשובה: דרך התורה היא לימוד בחברותא. תורה נלמדת בחבורה. כך היא הדרך.

שאלה: לפעמים זה נהפך ל'גמילות חסד' למישהו?

תשובה: אמנם לפעמים זה גמילות חסד, אבל באופן מעשי – בדרך כלל אם אדם לומד עם מישהו יותר נמוך, זה עוזר לו. נכון שאם יש מישהו יותר צעיר, שהוא אינו מתקדם כל כך, אז יש בזה עניין של חסד, אבל כך היא הדרך⁶. הדרך היא ללמוד ביחד. הדרך היא ללמוד בחברותא. תורה נקנית בחבורה.

הגמרא בברכות⁷ אומרת: "שאיין התורה נקנית אלא בחבורה, כדר' יוסי ברבי חנינא, דאמר ר' יוסי ברבי חנינא, מאי דכתיב 'חרב אל הבדים ונאלו' חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה" וכו'. ולכאורה אין זה מובן, מהי כוונת הגמרא באומרה 'שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה?' 'בד' – פירושו יחיד⁸, אך מהו הפירוש של 'בד בבד' ומפרש את הדברים הגר"א. הגר"א מסביר, ששני האופנים של הלימוד – גם הלימוד ביחידות וגם הלימוד בחברותא – יש לכל אחד מהם מעלה וחסרון. כאשר שני אנשים לומדים ביחד, אז הגמרא אומרת שיש בזה מעלה, שהם מחדדים זה את זה. לכן צריכים ללמוד ביחד, כדי שכל אחד יחדד את השני. אבל יש בזה גם חסרון. אמנם אפשר לחדד אחד את השני, אבל אפשר גם לשוחח אחד עם השני, וזהו ביטול תורה. מה שאין כן בשעה שאחד לומד לבד, הוא אינו משוחח עם עצמו. אבל לעומת זה, כשאדם לומד עם עצמו, יש בזה חסרון, שהוא אינו מתחדד. אז בכל אחד מהאופנים הללו יש מעלה ויש חסרון. אבל ישנו מצב שבו קיימים שני החסרונות, ואין בו אף יתרון. כששניים יושבים אחד ליד השני, אבל כל אחד לומד לבד. אז כשצריך ללמוד, הם אינם לומדים ביחד, וחסר במחדדי, ולעומת זאת כשהם רוצים לדבר דברים בטלים – יש עם מי לדבר. אז זוהי כוונת הגמרא: 'בד בבד'. הם נמצאים ביחד, אבל כל אחד לומד לבד. כך אומרים בשם הגר"א⁹.

צריך לדעת שקנייה של תורה זה בחבורה. עניין של תורה זה בחבורה. ויש בזה גם עניין של חסד. אם אדם זקוק לסיוע, אז גם זוהי תורה – לסייע. לומדים מזה, ולא מפסידים. מי שמלמד תורה בכוונה של חסד, לא שייך בזה הפסד, מפני שיש לו סייעתא דשמיא.

זוהי הדרך באופן כללי. אמנם יש מיעוט, שזה לא כל כך טוב בשבילו. אני רואה זאת גם על עצמי. יש פעמים, שאדם יש לו תכונה של התבודדות, אז גם זוהי דרך של תורה. בשיחה של שבועות הזכרתי את זה. בסוף מעמד קבלת התורה כתוב: "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך"¹⁰, ומזה לומדת הגמרא¹¹ שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה, שכנה עמו. בכל מקום שכתוב 'שם ה', הכוונה היא לתורה. והראיה היסודית לכך היא ברכת התורה. כל הברכות הן מדרבנן חוץ מברכת התורה. ברכת התורה היא מדאורייתא. ולומדים זאת¹² מן הפסוק "כי שם ה'

6. "תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד" (סוכה דף מט ע"ב), וראה בביאור הגר"א למשלי ג, ג, שהרחיב בביאור הדבר.

7. ברכות דף סג ע"ב.

8. ראה רש"י לשמות ל, לד.

9. ראה בספר פשוט ועיון, לר' משה שטרנבוך, על מסכת ברכות, שם, אות תתקצח (עמוד רז, מהדורת ירושלים תש"ס). ועיין עוד בספר תהלות אליהו, לר' נחמיה פעפער, תהלים א, א, בשם תלמידי הגר"א (חלק א, עמוד ז, מהדורת ניו-יורק תש"ס).

10. שמות כ, כא.

11. ברכות דף ו ע"א.

12. בברכות דף כא ע"א.

אקרא הבו גודל לאלוקינו¹³. 'הבו גודלי' - זה ברכה. אבל לכאורה אין זה מובן היכן מוזכרת בפסוק התורה? אלא מתוך כך שכתוב 'כי שם ה' אקרא', מזה משמע תורה. 'שם ה'' זה תורה. מה שכתוב 'כי שם ה' אקרא', פירושו: כשאני לומד את תורת ה'! זה לא דרוש. מכאן לומדים את הדין שברכת התורה היא מדאורייתא.

אבל צריך להדגיש: לא כתוב תזכיר את שמי, אלא אזכיר את שמי, ויש לזה משמעות. המשמעות היא, שאף בן אדם אינו לומד לבד בעולם. תמיד הוא נמצא עם ריבונו של עולם. אתה צריך לדעת: אתה אינך לומד לבד, תמיד 'אזכיר את שמי!' אתה מדבר, וריבונו של עולם מדבר אתך, ריבונו של עולם לומד אתך. לזה התורה התכוונה במלים 'אזכיר את שמי', שבשעה שאתה לומד, בשעה שאתה מדבר - תורת ה', ריבונו של עולם, מדבר אתך. זה דבר חמור מאוד ומחייב מאוד.

בפסוק כתוב: "הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד"¹⁴. מה זה 'מדי דברי בו'? זה תורה! זה יסוד גדול, שעל כל פנים מחייב אותנו קצת לדרך ארץ. אתה אינך עסוק בצרכים שלך. אתה עסוק בגילוי שכינה! גילוי נמוך, אבל אתה לומד עם השכינה! "שכינה עמו"!

לימוד תורה בישיבה

העניין הזה של השכינה, שייך באמת ללימוד התורה בישיבה. יש גמרא ביומא¹⁵, שדנה אם אפשר להתפלל תפילת מנחה מיד בשעה שהשמש נוטה מעט לצד מערב, או שצריך להמתין עד שש שעות ומחצה. והגמרא אומרת שאנחנו איננו יכולים להבחין בנטיה מועטה של השמש. והיא שואלת, הרי כתוב על אברהם אבינו, שכן הבחין בכך. והגמרא עונה: "שאני אברהם". מה זה 'שאני אברהם'? לכאורה ניתן היה לחשוב, שכוונתה היא, שמכיוון שאברהם אבינו היה "האדם הגדול בענקים"¹⁶, מבחר המין האנושי, על כן אין זה ראוי שאנחנו נדמה את עצמנו לאברהם אבינו. אבל הגמרא אינה אומרת כך. היא אינה אומרת שבגלל זה שונה אברהם אבינו. אלא במה היה שונה אברהם אבינו, שלא היה יכול לטעות? בכך שהוא היה "זקן ויושב בישיבה". הוא חי בישיבה! הגמרא אינה אומרת, שמעלת אברהם אבינו היתה בשל הכוחות הגדולים שלו, אלא בגלל שהוא למד בישיבה. מכיוון שהוא היה ראש ישיבה, תופס ישיבה, לכן הוא יכול היה להבחין. אולם הגמרא אינה מסבירה מהי המעלה הכל כך גדולה של ישיבה, שבשלה הוא היה יכול להבחין. ולכן רבנו חננאל מוסיף שם שתי מלים: שהשכינה שרויה שם¹⁷. רבנו חננאל אומר, שהשכינה שרויה בישיבה. המעלה של הישיבה היא בכך שהשכינה שרויה שם. בישיבה יש שכינה!

והגמרא¹⁸ מוסיפה: "מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם". מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו, אברהם יצחק ויעקב. המוסד הראשון של כלל ישראל היה ישיבה. זה התחיל מאברהם אבינו, ומעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו אברהם יצחק ויעקב. לימוד התורה בישיבה התחיל אז, בישיבה של אברהם אבינו, זו היתה הישיבה הראשונה בעולם, וממנה היה המשך לכל הדורות הבאים, ובכל לימוד בישיבה יש השראת שכינה. אז וודאי שהשכינה שבישיבה של אברהם אבינו אינה דומה לשכינה של 'מרכז הרב', או לשכינה של הישיבה במעלה חבר, משום שאברהם אבינו זה אחרת, אבל שכינה שרויה בכל מקום. בכל מקום שיש בו ישיבה, יש שכינה. ואם יש שכינה, יש סייעתא דשמיא. ואם יש סייעתא דשמיא, הרי שכמו שאמרתי לכם, ריבונו של עולם בעצמו לומד איתנו תורה. כך היה בישיבתו של אברהם אבינו, וכך הוא בכל הדורות.

13. דברים לב, ג.

14. ירמיהו לא, יט.

15. יומא דף כח ע"ב.

16. יהושע יד, טו.

17. "אי נמי זקנים יושבין בישיבה היו - כלומר והשכינה עמהם".

18. ביומא, שם.

תורה יוצרת נפש

הגמרא במסכת עבודה זרה¹⁹ אומרת, שימות העולם נחלקים לשלוש תקופות, אלפיים שנות תוהו, אלפיים שנות תורה ואלפיים שנות ימות המשיח. והגמרא שם שואלת, מתי התחילו אלפיים שנות התורה? והיא עונה, שהם התחילו משעה שכתוב על אברהם אבינו: "ואת הנפש אשר עשו בחרן"²⁰. אז התחילו שנות התורה. אולם לכאורה אין זה מובן, היכן מוזכרת פה התורה? כתוב: 'הנפש אשר עשו בחרן', אז איך הגמרא אומרת שיש כאן תורה? אלא מכאן שהגמרא לומדת ש'הנפש אשר עשו בחרן' - מי עשה? זה התורה! משום שמה יוצר נפש? התורה היא זו שיוצרת את הנפש. במקום לכתוב שלמדו תורה, כתוב 'הנפש אשר עשו בחרן', משום שממילא מובן שהכוונה היא לתורה.

ומזה למדנו גם דבר נוסף. לא רק שהתורה יוצרת נפש, אלא גם שרק בכוחה של התורה הוא להפסיק את הפגם הזה של 'תוהו'. שום דבר אינו יכול לעשות זאת, אלא רק התורה. 'שנות תוהו', אין פירושו של דבר שהיו רדומים אלפיים שנה. ההפך, היתה הוללות גדולה. הם היו הוללים! היו הולכים ורוקדים וצוהלים, והפארקים היו מלאים אנשים. אבל כל זה מוגדר בגמרא כשנות תוהו, חיים של תוהו. ומה יכול להפסיק את זה? רק דבר אחד: התורה. לכן, כשהתחילו 'אלפיים שנות תורה', נפסקו שנות התוהו.

שאלה: לשם ועבר לא היתה ישיבה?!

תשובה: היתה ישיבה, אך זו היתה מהות אחרת של ישיבה. היתה שם ישיבה, שבה מי שרצה לשאול שאלות, בא. אבל ישיבה שנועדה לשבת וללמוד, זה התחיל מאברהם אבינו.

הגמרא²¹ אומרת, שלאברהם אבינו היו ארבע מאות פרקים במסכת עבודה זרה שלו, ואילו אצלנו יש רק חמישה פרקים במסכת עבודה זרה. אין בידינו את כל התורה כולה. העניין הזה של סדר לימוד של תורה, עם גילויים של תורה, וגילויים של הקב"ה, זה היה אצל אברהם אבינו.

לימודי חול בישיבה

שאלה: אצלנו בישיבה התלמידים אינם מתחנכים לחכמות חיצוניות. ולעומת זאת ישנם תלמידי חכמים חשובים שטוענים, שבדור שלנו - תלמיד חכם שאין לו ידיעה בפזיקה, באנגלית, או בכל דבר אחר שמלמדים אותו בישיבות התיכוניות, הוא חסר, ולכן הם נוטים יותר לדרך שמחברת בין החול והקודש. אנו שואלים, מה הדור צריך באמת?

תשובה: האמת היא שאנחנו לא מרגישים כל כך מהו המצב שלנו. אנחנו יהודים לא כל כך נורמאליים. עם ישראל נורמאלי צריך את בית המקדש, צריך נביא, צריך אורים ותומים, צריך סנהדרין. כך הוא יהודי נורמאלי. ומכל הדברים הללו אין לנו שום דבר. אפילו דיינים סמוכים אין לנו. הגמרא²² מספרת שאביי אמר: "אנן הדיוטות אנן". למה הדיוטות? מפני שדיין צריך להיות סמוך איש מפי איש עד משה רבנו. אני הייתי רוצה לשמוע היום את גדול הדור או אפילו רב פשוט שיאמר, אנחנו, אני - הדיוט. אבל אביי אמר: אנחנו הדיוטות. אנן! נכון, אני יודע את התורה יותר טוב מכולם, ואני אפילו יודע את כל התורה כולה, אבל בסופו של דבר אני הדיוט, מפני שאינני סמוך.

זהו מצב לא נורמאלי שאין דיינים סמוכים. אבל בכל זאת יש לנו מסורת של תורה. התורה היא המסורת שיש לנו מדור לדור. יש משהו מיוחד בתורה, שיש בה מסורת, גם ללא סמיכה. בהקדמת הרמב"ם ל'יד החזקה', יש דף שלם שבו הרמב"ם ממשיך את מה שכתוב בפרקי אבות "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע" וכו'. הרמב"ם ממשיך למנות את כל השמות: "ושמואל קיבל מעלי

19. עבודה זרה דף ט ע"א.

20. בראשית יב, ה.

21. עבודה זרה דף יד ע"ב.

22. גיטין דף פח ע"ב.

ובית דינו, ודוד קיבל משמואל" וכו', עד שלבסוף מגיעים לכך שחכמי המסורת של הש"ס היו רבינא ורב אשי. ואז הרמב"ם מתחיל למנות את הסדר הפוך: "נמצא מרב אשי עד משה רבינו עליו השלום ארבעים דורות, ואלו הן" וכו', והוא חוזר אחרנית, ומונה את כולם, עד שמגיע לבסוף למשה רבנו. זהו דף שלם רק של שמות. ובסוף הוא מסיים: "נמצא שכולם מה' אלהי ישראל". אז הרמב"ם מחדש פה, שנכון שאין סמיכה, אבל חכמי המסורת יש! מה שתלוי במסורת - זה יש! יש חכמים שמוסרים את התורה שניתנה מה' אלוקי ישראל מדור לדור²³.

כך היה ממש רבנו במשך כל הדורות. לכן הרמב"ם, אחרי שמסיים לתאר את מסורת הדורות, אומר: "ומפני זה נערת חוצני אני משה בן מיימון הספרדי" וכו'. הרמב"ם רוצה לרמוז כאן משהו. הוא רוצה לרמוז, שאמנם נגמרה תקופת חכמי המסורת של הגמרא, אבל התחילה תקופה של ראשונים, והרמב"ם הוא תחילת הראשונים. לכן, אחרי שהרמב"ם מזכיר את חכמי המסורת של הגמרא, הוא מזכיר את השם שלו, כי אז מתחילה תקופת הראשונים. ואחרי זה יש את ההקדמה של ה'כסף משנה', והוא אומר באותו נוסח: "ולכן קמתי אני הצעיר יוסף בן מהר"ר אפרים בן מהר"ר יוסף קארו" וכו', משום שממנו מתחילה תקופת האחרונים. מה'בית יוסף' ואילך התחילו האחרונים. וכך התורה נמסרת מאז ועד היום הזה.

יש לנו מסורת של תורה, והלוואי שנסיפק ללמוד את זה. כל אחד צריך להתבונן כמה מאוצרות התורה יש לו. כמה דפים יש, אלפיים? ובקושי אנחנו יכולים להחזיק את התורה שנמסרה לנו. אז מה אתה אומר, שמלבד התורה שיש לך, אתה צריך ללמוד גם קצת פיזיקה? אז מה אתה תהיה? תלמיד חכם יותר גדול?! חכם מסורת יותר גדול?! השכינה תהיה יותר גדולה?! אדם, כדי להיות שלם בעניינים של רצון ה', הלוואי שיספיקו לו חמש מאות הדף שהוא יודע. אז מה? במקום זה הוא יפחית מאה דף, וילמד קודם לכן כמה מקצועות?! זו טעות! זה לא תורה!

נכון, צריכים רופאים. ודאי שצריכים רופאים. הגמרא²⁴ אומרת שאם אחד מרגיש שיש לו כאב-בטן, ילך אצל רופא. אבל התורה עצמה - מי שמפחית בה, חשוד שאינו שייך לתורה. התורה נמסרה לנו ממש רבנו ועד היום, ואין שום בן אדם שיכול לשנות את המסורת. מי שמנסה לשנות את המסורת, צריכים לחשוד בו. אין מי שיכול לשנות את סדרי מסירת התורה. תורה זה השכינה ששרויה עלינו. בקושי יש לנו מגע עם השכינה. ובקצת המגע שיש לנו, במה שלומדים, אסור לגעת.

כולם צריכים להיות תלמידי חכמים

ישיבה אינה קיימת בשביל ליצור רבנים. לפני שלוש שנים היה דינר של הישיבה, שלא היה במשך עשרים שנה, וביקשו ממני לדרוש. בדרך כלל אני לא אוהב לדרוש, אך כיוון שהזמינו את ראש הממשלה ואת הרמטכ"ל, אז כדי שאתן כבוד בקשו שאני אדרוש. אינני זוכר מה דרשתי אז, אבל אני זוכר שאמרתי להם: אם אתם חושבים שישיבה קיימת בשביל לגדל רבנים, אתם טועים! הישיבה אינה קיימת בשביל זה. הישיבה קיימת רק בשביל לגדל תלמידי חכמים. וכל יהודי, בין אם הוא רופא או חקלאי או נהג - כל יהודי - צריך להיות תלמיד חכם! זה כתוב בתורה במפורש. כולם צריכים ללמוד תורה! וזה מה שהישיבה עושה - להיות תלמיד חכם! ואז, אחרי שדיברתי, ואמרתי שכולם צריכים להיות תלמידי חכמים, הוספתי שגם ראש הממשלה צריך להיות תלמיד

23. בהקדמה לספר 'אסופות רבינו חיים הלוי' על זרעים מועד ונשים (לר"י הרשקוביץ), עמוד 2, מובא: "סיפר אחד מתלמידי מרן הגרי"ז זצ"ל: נקלענו פעם לביתו, הקדמה הרמב"ם ליי"ד החזקה היתה פתוחה לפניו, והוא עמד על הכפילות והחזרה המופלאים של שלשלת מסירת התורה. בראשונה מונה הרמב"ם את סדר הדורות למן מרע"ה ועד חתימת התלמוד, ושוב הוא חוזר ומונה את הדורות מרב אשי עד למרע"ה. ההסבר לכפילות זו, כך פירש בהתלהבות, נעוץ בסיום הדברים. הרמב"ם מסיים: 'ומשה רבנו מפי הגבורה, נמצא שכולם מדי' אלקי ישראל, לומר כי הדברים על שלשלת קבלת התורה אינם סיפור על שמות החכמים ועל סדר המסורה, אלא הגדרת רוממותה ויעודה של תורה. שלשלת הקבלה היא צורת תלמוד תורה, כשכל דור, דרך הדורות הקודמים, עומד מול נותן התורה, וכולם מדי' אלקי ישראל".

24. "דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא" (בבא קמא דף מו ע"ב).

חכם, וגם הרמטכ"ל צריך להיות תלמיד חכם, ורציתי לסיים, אז קם איזה רב חשוב ואמר בקול רם: **וגם רב צריך להיות תלמיד חכם**, ומאוד נהניתי מזה. ישיבה קיימת בשביל לבנות תלמידי חכמים, כדי להביא את התורה מאברהם אבינו עד הנה.

אנחנו רחוקים מאוד ממצוות לימוד התורה. מאוד רחוקים. אבל זה התפקיד שלנו - ללמוד תורה לפי הכוחות שלנו, ולפי הכשרונות שלנו. אנחנו מחזיקים את התורה! כמה אנשים לומדים היום תורה? זה לא דומה לדורות הקודמים, ואפילו לא לדור הקודם. אז צריכה להיות שאיפה של 'שבתי בבית ה'". יש שיר שכל הנוער מכיר. כולם שרים את זה: "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתי בבית ה' כל ימי חיי" וגו'²⁵. לרקוד אתם רוקדים את השיר הזה? רוקדים את זה בהתלהבות! אז אם רוקדים, צריך לשמוע מה שאומרים! מה זה, שקר? לא, זה אמת! 'אחת שאלתי!' כלומר - יש רק דבר אחד. אחת שאלתי! שבתי בבית ה'! השאיפה צריכה להיות ליכל ימי חיי, אבל לפחות 'שבתי בבית ה' כמה שנים. קודם כל שנה אחת, ואחר כך שנה נוספת, ואחר כך כל ימי חיי... אז אמנם ליכל ימי חיי צריך זכויות מיוחדות, ולא לכל אחד יש את הזכויות הללו, אבל השאיפה צריכה להיות 'כל ימי חיי'! זוהי הישיבה, זהו המוסד. זה מה שאומרת הגמרא, שמזמן אברהם אבינו תמיד היתה ישיבה. המעלה של אברהם אבינו היתה בכך שהוא היה ראש ישיבה. לא צדקותו, ולא מעלות רוח הקודש והנבואה שהיו לו, ולא העובדה שהוא החזיק את כל העולם. לא זה. מה היתה המעלה שלו? שהוא היה ראש ישיבה. מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו.

המקום של הישיבה שלכם, של ישיבת מעלה חבר, רחוק ממקום קבורתו של אברהם אבינו, וממקום קבורתם של יצחק ויעקב, מרחק של עשר דקות. אתם קרובים לישיבה הראשונה, למקום הישיבה של אברהם אבינו. פה זה התחיל. וזה מחייב אתכם יותר. כשחושבים כך, זה מוסיף חיזוק. אנחנו איננו אברהם אבינו, אבל צריך לדעת שחבל על כל רגע! ממילא, כשאנחנו לומדים, לכל הפחות, אז נלמד! כמה זמן מחזיק החשק והתשוקה ללמוד? מה אני יכול להגיד? אני חידשתי את זה, ובכל זאת קשה לי לקיים את זה. אבל מכל מקום צריך התרגלות כזאת! אחר כך תלמדו גם בגרות.

שכל של תורה

מה שאמרתי לכם, לא אמרתי לכם דברי מחשבה שאפשר לפרש בהם ישר והפוך²⁶. לתורה יש הרבה חלקים. יש פרד"ס: פשט, רמז, דרש וסוד. וזה בלי סוף. אבל בכל זאת יש הבדל: בתורה שלמעשה, יש רק פשט. אם אחד יש לו רמז, ומישהו יבוא לשאול אותו שאלה, והוא יאמר, אה! יש לי תשובה: יש לי גימטריה מפורשת... אז אי אפשר לסמוך עליו. לאחר מעשה זה יכול להיות טוב, אבל לא כהוראה למעשה. כל אחד מבין, שכמו שיש גימטריה לעשות כך, כך גם יש גימטריה לעשות הפוך. גם זוהי גימטריה! אז אנחנו איננו מתחילים לבאר איזו גימטריה נכונה ואיזו גימטריה אינה נכונה. מה שיש לנו זה רק שכל, פשט. מה שיש בפשט, זוהי האמת לאמיתה, ואי אפשר לזוז ממנה. זהו הלימוד האמיתי של תורה. בפרט לאנשים כמונו, שאין להם חלק בנסתרות. נכון, יש הרבה מעלות. ודאי, יש אדמו"רים, יש מקובלים, יש בעלי נפש, ויש הרבה דברים. אבל יש עניין של תורה, של חכמי המסורת של תורה. רק של תורה.

יש דבר שאתם צריכים לדעת, ומאוד לשים משקל על זה. יש דבר אחד, שהוא הדבר החשוב ביותר, ואתם צריכים לדעת זאת. זוהי מלה קצרה: שכל! יש עניין של שכל של תורה. הכל עומד על שכל.

25. תהלים כז, ד.

26. "היא הפכה והיא מהפכה לא שמעיין מינה כלום" (ירושלמי, מעשרות, סוף פרק ג); "מאי כדון, מדרשות אמינא, דרוש וקבל שכר" (ירושלמי, נזיר, פרק ז, הלכה ב). וראה סנהדרין דף נא ע"ב "הלכתא למה לי, סוגיא דשמעתא הלכה קאמר", וירושלמי, חגיגה, פרק א, הלכה ח "אין מורין לא מן ההלכות ולא מן האגדות ולא מן התוספות אלא מן התלמוד", ובטעם הדבר ביאר ר' יוסף אלמושינו ש"אין ללמוד הלכה מפי אגדות יען יש לדרוש לכאן ולכאן" (והובאו דבריו בשו"ת שער אפרים, סימן סה, ד"ה ואשר). ועיין עוד בשדי חמד, כללים, מערכת הה"א, אות לב (עמוד 168, מהדורת פרידמאן), ובשו"ת יביע אומר חלק א, יו"ד, סימן ד, אות ח, וחלק ג, או"ח, סימן ג, אות ה.

שכל של תורה זה קדושת ה', ושכל של תורה זה הכרח. מזה אנחנו מתחילים, ומזה אנחנו מתקדמים, וצריך לפתח את זה! צריכים לפתח את השכל, ולשמור על השכל. זהו כוחה של תורה. שמעתי פעם סיפור, על אחד מראשי הישיבות שישב ולמד עם תלמידיו, ולפתע הבחין שהכפתור שבחלוקו נפל. והוא אמר לרבנית: 'תראי, הכפתור בחלוק שלי לא בסדר, צריכים לתפור את זה'. אמרה לו הרבנית: 'כן, אני יכולה, אך אני מוכרחה להגיד לך, שאצלנו הנשים אומרות שלא לתפור כפתור כשאדם לבוש, כי אם תופרים כפתור כשאדם לבוש אז תופרים את השכל שלו. אלא מה העצה? נותנים לו את החוט שהיא תופרת בו, והוא לועס אותו'²⁷. אז הוא אמר: 'טוב, תביאי לי את החוט'. והיא נתנה לו את החוט, והוא לעס. ואז כולם התחילו לחייך; מה זה, תופרים את השכל?! והתלמידים אמרו לו: וכי הרבי עושה מאתנו צחוק? והוא ענה להם: עשיתי את זה בכוונה, כדי שתלמדו ששכל הוא כל כך חשוב, שאפילו לספק-ספק-ספיקא צריך לחוש. לשמור על שכל זה כל כך חשוב, ולכן על אף שמדובר בפנטזיה ובדמיון צריך לחשוש²⁸. מכל מקום בישיבה יש שכל של תורה. שכל של תורה אפשר לקבל רק בתורה, ורק בישיבה.

דרכי לימוד

שאלה: בגיל הזה, מה צריך ללמוד, עיון או בקיאות?

תשובה: צריך את שני הדברים. אני הכרתי אנשים שהיה להם זיכרון אדיר, שמה שלמדו לא שכחו, אבל ראיתי אנשים אחרים, שיכלו ללמוד כל היום בעיון.

שאלה: אז מה העיקר?

תשובה: מה זה עיקר? אין עיקר. בישיבה לומדים שכוח של תורה זה הבנה של תורה, אבל אם האדם שוכח, אז גם אם הוא מפתח את ההבנה, הוא ישכח את הכל! לכן בכל ישיבה יש פרופורציה; מחלקים את הזמן. שני סדרים לומדים עיון, וסדר אחד לומדים בקיאות, כדי שלא לשכוח, ושני הדברים גם יחד מקנים שכל של תורה.

שאלה: האם יש ללמוד הרבה ולחזור פחות?

תשובה: תלוי בכוח הזיכרון שלך. אם אדם לומד ושוכח, אז מצווה הוא מקיים, אבל תלמיד חכם הוא לא יהיה. אז תלוי כל אחד לפי כשרונו. אין בזה כללים. מה שטוב בשבילך, לא טוב בשביל אחר. כל אחד כפי שהוא. וכל אחד יכול להבחין בכך בעצמו.

שאלה: האם האדם צריך ללמוד באופן שהוא יזכור את הכל?

תשובה: תורה צריכים לזכור, אבל אי אפשר להגיד שכולם שווים. היו גאונים שהזיכרון שלהם היה מופלא, שמה שראו - הם זכרו, והיו כאלו שלא. בישיבה של אברהם אבינו היה גם כוח עליון וגם כוח של זכרון.

שאלה: האם יש עניין עצמי בחזרה?

תשובה: וודאי, חזרה זה קשר. אם לא, אתה מנותק מהתורה! אם אדם קשור עם התורה, אז אין לו בעיה לחזור.

דברי סיום

לימוד התורה זה מתי שאתה יודע את הש"ס. ואם אתה יודע ש"ס עם רש"י ותוספות, אתה יכול להיות אחד מגדולי הדור. היסוד של הבנת הגמרא הוא התוספות. זוהי עבודת התורה. העיקר זה

27. ראה בספר שיח השדה, לגר"ח קניבסקי, חלק א, קונטרס ספר זכרון, חלק ב, אות לא (עמוד יג, מהדורת בני ברק).
28. "סיפר סבנו, ר' אשר זצ"ל, כי בעת שביקר בביתם הגאון רבי חיים סולוביצקי זצוק"ל, שארה של הסבתא הרבנית חנה ע"ה, נפל כפתור ממעילו, והסבתא ע"ה תפרה את הכפתור למעילו בעודו עליו. לקח רבי חיים את קצה צאורונו ושמו בתוך פיו לסגולה לבל ישכח תלמודו. ותשאלהו הסבתא ע"ה: וכי גם אתם מאמינים בסיפורי הנשים? נענה לה רבי חיים ואמר, במה שנוגע לשכל ולשכחת התורה אין משחקים, ויש לחשוש גם לדברי הנשים" (הגיון ישעי, לרי' ישעי קרלינסקי, תולדות המחבר, עמוד כד, הערה 22, מהדורת ירושלים תשנ"ט).

גמרא רש"י ותוספות. פחות מרש"י ותוספות אי אפשר. אחר כך בא הלימוד של הרמב"ן ושל הרשב"א. אז אם יש לך זמן, תסתכל גם ברמב"ן וברשב"א.

בגיל הזה, של צורבא מדרבנן, בגיל הזה - קולטים. אחר כך לא תוכלו לקלוט כל כך הרבה. אבל בגיל הזה יכולים לקלוט. בעיקר השנים האלה, זו אינה כל כך בעיה. ובשמים רוצים כך. יש לי ידיעה ברורה, שבשמים רוצים שכולנו נשב פה ונלמד, ונדע את כל התורה כולה. אז אם זה יצלח, אני רוצה שיהיו לי גם כן קצת זכויות על זה...

בהצלחה, וכל טוב לכם.